

TÜRKİYE VE DÜNYA'DAN SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖRNEKLERİ VE İSTİHDAMA KATKILARI

H. Yunus Taş¹ - İlknur Şemşek²

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3163-9416

²ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9098-0609

ÖZ

Bu çalışmanın amacı günümüz dünyasının gelişen ve değişen sosyal yapısında devletlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da önemli ölçüde bu gelişime ayak uydurmaya çalışmaları ve çoğu zaman bu değişimin liderliğini "sosyal girişimcilik" ile yaptıklarının boyutlarını örnekleriyle incelemektir. Bu çalışmada sosyal girişimciliğin; oluşan ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasal sorunlarla devlet ve özel kuruluşların yanı sıra, girişimcilerin Türkiye'de ve dünyada başlattığı birkaç önemli atılımın istihdam üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Atılımların incelenmesiyle sosyal girişimcilik alanında başarılı bireylerin ve grupların oluşumunun artması hedeflenmektedir. Literatürde sadece sosyal girişimcilik ve istihdam arasındaki ilişkiyi ele alan pek fazla veriye ulaşılamamış, analiz sosyal girişimcilerin istihdamı arttırmak için uyguladıkları pasif ve aktif yöntemler ele alınarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik, İstihdam, Sosyal Sorumluluk.*

1 Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yalova/ Türkiye
E-posta: yunus.tas@yalova.edu.tr
2 Doktora Öğr., Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Yalova/ Türkiye
E-posta: ilknursemssek@gmail.com

EXAMPLES FROM TURKEY AND THE WORLD ON SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AND CONTRIBUTION TO EMPLOYMENT

H. Yunus Taş – İlknur Şemşek

ABSTRACT

The aim of this study is to examine non-governmental organizations' significant pace keeping as well as governments in today's world's developing and changing social structure with the examples often where leadership of this change gets done by "social entrepreneurship". This study focuses on social entrepreneurship's impact on employment alongside economy, environment, social and political matters around the world and Turkey. Examining these enterprises aims to increase the formation of successful individuals and groups of the social entrepreneurship field. It was not possible to find much data in literature, which only focused on the relationship of social entrepreneurship and employment generation. The analysis of this study considered the methods used by social entrepreneurs to increase the employment.

Keywords: *Social Entrepreneurship, Employment Generation, Social Responsibility.*

GİRİŞ

Sosyal girişimcilik, sosyal hizmet ve sosyal politika tanımları gibi gelişmekte olan bir kavramdır. Başlangıçta girişimcilik kişilerin kendi sermayeleri ile iş kurmaları olarak adlandırılmaktaydı. Sosyal girişimcilik ekonomi politikalarının ilk çıkış tarihi itibarıyla pek itibar görmemiş olsa da, son yıllarda birçok devletin oluşturduğu politikalar arasında yer almaya başlamıştır. Sosyal girişimcilik daha modern, bilinçli ve sistematik kurallar çerçevesinde oluşumlara sahne olmaktadır fakat sosyal girişimcilik örneklerini inceleyen çalışmaların sayısı sınırlıdır. Sosyal sermayeye sahip olan sosyal girişimcilerin günümüz diplomasisinde ki önemi artmaktadır. Dünyadaki bazı sosyal girişimcilerin yıllık bütçesi milyon dolarları aşmakta ve çalışan sayısı binleri bulmaktadır.

Günümüz gelişen ve değişen sosyal dünyasında devletlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları (STK) önemli ölçüde bu değişime ayak uydurmakta ve çoğu zamanda bu değişimin liderliğini yapmaktadır. Küreselleşmenin yanı sıra yakınlaşan kültürler ve değerler bu oluşum içerisinde devlet ve özel kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da öne çıkmasını sağlamıştır. Bu sayede STK'lar barışın inşasından kalkınmaya ve toplumsal refahın yükselmesine kadar önemli etkenlerde bulunmuştur. Oluşan ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasal sorunlarla devletin organlarının yanı sıra, özel kuruluşlar ve sosyal girişimciler önemli atılımlarda bulunmaktadırlar (Kirtiş, 2009). Sosyal girişimcilik denildiğinde karşımıza sosyal değer, sosyal sorumluluk, sosyal sermaye ve sosyal girişimci gibi kavramlar çıkmaktadır. Sosyal girişimci, işletmeciliği kullanarak sosyal sorunları çözen olarak tanımlanmaktadır. Mesela Willy Foote Meksika'da vanilya üreten çiftçilerin kredi olanaklarına ve diğer pazarlara ulaşamadığını farketmiştir, Sara Horowitz bir avukat olarak sağlık sigortasından yararlanamamıştır ve bunun üzerine diğer serbest meslek sahiplerinin de aynı sorunları olduğunu keşfetmiştir. Linda Rotenberg neden Latin Amerikalı girişimcilerin de uluslararası şirketler kurmadığı konusuna odaklanmıştır (<http://www.forbes.com>; 2011). Çalışma dört ana başlıktan oluşmakta olup, birinci ana başlıkta sosyal girişimcilik, sosyal girişimci, sosyal değer, kavramları incelenmiştir. İkinci ana başlık altında sosyal girişimciliğin Dünya, Avrupa ve Türkiye'de ki gelişimi değerlendirilerek, üçüncü ana başlıkta işsizlik ve istihdam sosyal girişimcilik alanından

bazı örnekler verilmekte olup, dördüncü ana başlıkta ise sosyal girişimciliğin istihdama etkisi incelenmiştir.

İnsanlık tarihi boyunca sosyal girişimcilik örneklerine rastlanmaktadır. Sosyal, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlar kâr amacı güden işletmeler tarafından karşılanabileceği gibi kâr amacı gütmeyen işletmeler tarafından da karşılanabilmektedir. Sosyal girişimcilerin istihdam üzerindeki etkileri geniş açılardan incelenmelidir. Mesela sosyal girişimcilik istihdam kalitesini etkileyebildiği gibi istihdam miktarını da etkileyebilmektedir ve bu etkiler doğrudan olabileceği gibi dolaylı da olabilir. Sosyal girişimciliğin gelişmesi toplumsal kalkınmanın yapı taşıdır. Sadece üretim elementlerini biraraya getirmek olmayan sosyal girişimcilik, toplum bireyleri arasında da bir dayanışma oluşmasına yardımcı olmaktadır. Dernekler, vakıflar, öğrenci ve aile birlikleri, sivil toplum kuruluşları gibi organizasyonlar sosyal girişimciler tarafından kurulmuştur ve insanlık var oldukça farklı sosyal girişimcilik örnekleri topluma kazandırılacaktır.

1. Sosyal Girişimcilik ve Gelişimi

1.1. Sosyal Girişimcilik Kavramı

'Sosyal Girişimcilik' tanımı, sosyal hizmet ya da sosyal politika gibi halâ tartışmalı olan bir kavramdır. *"Girişimcilik ekonomik kalkınmada olduğu kadar, sosyal kalkınmada da önemli bir dinamiktir. Girişimcilik alanında toplumun belirli bir kesimine yönelik projelerin üretilmesi konusu, sosyal girişimcilik olarak anılmaktadır. Kadınlara, engellilere, gençlere, emeklilere, kırsal alanda yaşayanlara, yaşlılara dönük girişimcilik projesi üretilerek hem sosyal girişimcilik geliştirilmiş olur, hem de sosyal kalkınma söz konusu olur"* (Akdemir, 2009: 8). Kanada Sosyal Girişimcilik Merkezi sosyal girişimciliği ikiye ayırmaktadır; 1- Kâr amacı güden girişimcilik, 2- Kâr amacı gütmeyen girişimcilik (Besler, 2010: 8). Son yıllarda özel, kamu ve kâr amaçsız sektörde ön plana çıkmaktadır. Algılandığı gibi yeni bir kavram değildir. Tanımlarda şahsi çıkarlar yerine sosyal değer oluşturmaya değinilir. Ekonomik ve sosyal değer anlayışını bütünleyen bir süreçtir. Kavram farklı kişiler tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Tamamen etkinlik ve verimlilik bazlı çalışan sosyal girişimcilik deki amaç hem sosyal fayda oluşturmak hem de kâr elde etmektir. Sektörler, işletmeler, çalışma grupları farklı sosyal girişimcilik örneği sergileyebilirler.

Birçok yazar sosyal girişimciliğin asıl amacının kâr elde etmek olmadığını yazmaktadır. Ahlaki sorumluluk önemli olduğu gibi kişisel katılımı da çok önemlidir (Özdevecioğlu, 2009: 85).

1.2. Sosyal Girişimci Kavramı

Girişimcilik uzun yıllardır sadece ticari ve kâr amaçlı olarak görülse de sosyal girişimcilik sanayi devrimi ile ortaya çıkan sosyal yaşamdaki sorunlarla birlikte gelişmiş ve sosyal girişimciler başarılı örneklerle imza atmışlardır. Bu bağlamda sosyal girişimciler girişimci olmakla birlikte aynı zamanda toplum çıkarlarını gözetten bir merciidir. Giddens'a göre sosyal girişimci, toplumsal kalkınmada ve istihdam yaratmada itici bir güç oluşturur. Sosyal Girişimci, birçok farklı konuda projeler geliştiren ve sosyal dönüşümü sağlayan kişidir. Deeds'e göre sosyal girişimciler, yoksullara kendi kendilerine yetmeyi öğretecek donanımı sağlarlar (Akkaş, 2009: 9). Sosyal girişimcilerin amacı başlıca sosyal değer üretmek olmakla birlikte; sosyal iş modelleri, kâr odaklı iş, girişimcilik, kurumsal sosyal sorumluluk, hayırseverlik ve Sivil Toplum Kuruluşu (STK) liderliği oluşturmaktır. Buradaki amaç tek bir proje değildir. Kararlılık ve ileriye dönük planlar esastır. Kaynaklar büyüme ve gelişme için kullanılır. Özel ve kamu sektörü tarafından doldurulmamış bir boşluğu ararlar. Sosyal girişimciler toplumun sesini dinlerler ve sosyal misyon sahibidirler. Schumpeter tarafından reformcu ve devrimci olarak tasvir edilmiştir. Yapılan iş her ne kadar yerel olsa da netice küresel ölçekte etki yapmaktadır. Sosyal değer yaratmak özelliği sosyal girişimcileri diğerlerinden ayıran en önemli unsurdur. Diğer insanların sorunlarını farkedirken, bu aynı zamanda kendileri için birer fırsattır. Yenilikçi olan sosyal girişimciler, yeni buluşlar sergilerler (Özdevecioğlu, 2009: 88).

1.3. Sosyal Değer

Yaşadığımız dünyanın ve insanlığın geleceği için gereken temel değerdir. Sosyal değer, sosyal girişimciliğin yanı sıra sosyal yardımlaşma, hayırseverlik, sosyal sorumluluk, kurumsal sorumluluk ve gönüllülük gibi yaklaşımlarla da üretilir (<http://www.sogla.org>; 2017). Sosyal girişimciliğin temelinde, kâr amacı gütmekten ziyade sosyal değer yaratma gerçeği yatmaktadır. Sosyal değer yaratmak ekonomik faaliyetlerin sonucunda da karşımıza çıkmaktadır.

Örnek olarak müşterilere üstünlük kazandırmak diyebiliriz (Besler, 2010: 11).

2. Dünyada Sosyal Girişimciliğin Gelişimi

Başlangıçta girişimcilik kişilerin kendi sermayeleri ile iş kurmaları olarak adlandırılmaktaydı. Ekonomi biliminin temelini atan erken dönem Klasik İktisatçılar girişimcilere önemli bir yer vermemişlerdir. Adam Smith, girişimci ile kapitalisti özdeşleştirir. Kapitalist öncesi toplumlarda temel amaç kâr ve verim değil yeterlilikti. Batı'da sivil toplum temelleri Locke, Tocqueville, Hegel, Marx, Gramsci ve Habermas'a dayandırılmıştır (Akkaş, 2009: 7). II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası kuruluşların yaygınlaşmasıyla insan yaşamına yönelik sivil toplum kuruluşlarının sayısı artmıştır. ABD'de 1932 yılında Başkan Roosevelt ile başlatılan New Deal* programıyla birlikte sosyal devlet uygulamaları başlatılmıştır. 1960'larda bu uygulamaların yetersizliği gündeme gelmiş ve sivil toplum, sivil-kamu ayrımı konularını gündeme getirmiştir (Akkaş, 2009: 12). Son yıllarda sosyal girişimci kuruluşların sayısı kayda değer bir artış göstermiştir. 1991 yılında İngiltere'de yapılan bir araştırmada 160.000'den fazla gönüllü kuruluş bulunmakta ve nüfusun %20'si bu kuruluşlara bir şekilde en az yılda bir kez katılmaktadır (Akkaş, 2009: 8). *"Girişimcilik ile ilgili literatür Harvard, Stanford, New York, Oxford ve Duke gibi üniversitelerle son 10 yılda başlamıştır"* (STA, 2014). Bugün ABD'de 90 milyondan fazla yetişkin haftada en az 3 saatini sivil toplum kuruluşlarına ayırmaktadır. Fransa'da toplumsal sektör istihdamın %4,2'sini karşılarken, İtalya'da %2, İngiltere'de %4 dolaylarındadır. Böylece STK'lar yurttaşlık bilinci ile hareket etmektedirler (Bayraktar, 2011: 1).

2.1. Avrupa'da Sosyal Girişimcilik

Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası 2000 yılında resmiyet kazanmıştır.³ Girişimcilikte olduğu gibi sosyal girişimcilikte de teknolojik yenilikleri takip etme son derece önemlidir. Dolayısıyla araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamaları girişimcilik için uygun bir ortamın gerekliliğidir (Bayraktar, 2011: 16) (Bkz. Tablo I).

* ABD'de toplumun ekonomik, politik ve sosyal eksikliklerini tamamlamak amaçlı ortaya atılan yürürlük.

Tablo I. Ar-Ge Harcamalarının Milli Gelir İçindeki Payı (%)

Ülke	2008	Ülke	2008
OECD	2,28	Japonya	3,44
AB-27	1,77	G. Kore	3,21
Çin	1,44	ABD	2,77
Danimarka	2,72	İngiltere	1,88
Fransa	2,02	İsviçre	2,90
Almanya	2,53	Türkiye	0,72

Kaynak: *Sinem Bayraktar, Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikasının İstihdam Yaratmada Rolü ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.16.*

Girişimci terimi ilk defa Fransız ekonomist J. Say (1800) tarafından ortaya konmuştur. Say girişimciyi “ekonomik kaynakları alt düzlemde bir üst düzleme kaydıran birey” olarak tanımlamıştır. Sosyal, etik ve çevresel misyonu birleştirici şekilde hareket eden sosyal işletmeler, yatırımları doğrultusunda bazı özel sorunlarla karşı karşıya olabilirler. Avrupa Birliği Komisyonu, özel yatırım fonlarının girişimciye nasıl yardımcı olacağı konusunda bilgilendiren 2011 ve 2012 yıllarında Tek Pazar Yasası (Single Market Act I & II) çalışmalarını açıklamıştır (Europa, 2015). Fonların sosyal işletmelere AB fon kuralları dahilinde verimli bir şekilde kanalize edilmesi amaçlanmaktadır. Yürütmelik, yeni bir “Avrupa Sosyal Girişimcilik Fonu” etiketini ortaya koyar, böylece yatırımcılar Avrupa Sosyal İşletmelerine yönelik kaynakları doğru belirleyebilirler. Yaklaşımı basittir; gerekli şartlar yerine getirilmişse sosyal girişimcilik liderleri yeni etiket ve markalarını Avrupa'nın tamamında kullanabilirler. Fonlardan yararlanan yatırımcı, kaynağın en az %70'ini sosyal işletme için kullanacağını ispatlamak zorundadır (Europa, 2015). Yeni Avrupa Sosyal Girişimcilik Fon Rejimi, yatırım yöneticileri arasında dikkatleri üzerine çekmektedir. Mart 2013'de Avrupa Birliği, küçük ve orta boy işletmelerde Avrupa etiketlerini yaratma konusunda iki uygulama kararı aldı;

- Avrupa Risk Sermayesi Fonları (EuVECA) Yönetmeliği
- Avrupa Sosyal Girişimcilik Fonları Yönetmeliği (EuSEF)

EuSEF etkilerini hemen göstermesi beklenmemekle birlikte tabi şartlar altında büyüyeceği söylenmektedir. EuSEF, Avrupa Risk Sermayesi Fonu (EuVECA) ile birlikte hayata geçirilmiştir. EuSEF'in şartlarından bir tanesi, yatı-

rımcının profesyonel olması ve en az 100.000 Euro yatırım yapacağı taahhütünde bulunmasıdır. Bazı ülkelerde sosyal kriterleri karşılayan ürünlere yapılacak yatırımlar için vergi avantajları ile teşvik yapılmaktadır (Guardian, 2014).

2.2. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik

Türkiye'de sosyal girişimciliğin gelişimini Osmanlı'da ve Türkiye Cumhuriyeti'nde olmak üzere iki döneme ayırmamız mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nda askerlik ve çiftçilik daha ön plandadır. Yerli halkın ticari faaliyetlerde yer alması kolay olmamıştır. Bilhassa zanaatkarlık konularında yerli halk daha etkin olmuştur. Osmanlı'da ticaret işini daha çok Rumlar, Yahudiler, Ermeniler üstlenmiştir. Bu dönemde çeşitli sebeplerden dolayı girişimcilik pek gelişmemiştir. Girişimcilik hareketi Padişah Abdülmecit zamanında ilk borçlanmanın gerçekleşmesinden sonra bir hizmet şirketi olan "Şirket-i Hayriye" nin kurulmasıyla başlamıştır diyebiliriz. Bankacılık ve sigortacılık alanlarında da gelişmeler olmuştur. O dönemde kurulan Osmanlı Bankası bugünkü anlamda görev yapmıştır (Aşkın, Nehir, Vural, 2011: 62).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ülke, girişimcilik alanında teşvik çabalarına girmiştir. Özel sektörün yetersiz kaldığı alanlarda devletçilik politikası uygulanmıştır. Özel girişim destek görmüştür (Aşkın, Nehir, Vural, 2011: 66). *"Türkiye'de gerek sosyal girişimciliğin gerekse bu bağlamda kâr amacı gütmeyen ve özel sektör arasındaki iş birliğinin son dönemlerde gelişme göstermekle birlikte henüz emekleme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür"* (Besler, 2010: 44). Günümüz modern anlamda sosyal girişimcilik konusundaki çalışmalar Türkiye'de oldukça yenidir. 2004'ten bu yana Türkiye'de faaliyette olan Ashoka, maddi imkân sağlamamaktadır fakat sosyal girişimciliği hem üyelerine hem de kamuoyuna tanıtmaktadır. 20'nin üzerinde ki üyeleri arasında Toplum Gönüllüleri Vakfı, Ka-MER, AKUT, Umut Çocukları Derneği, Alternatif Kamp gibi gruplar yer almaktadır. Dünyadaki sosyal girişimcileri bir araya getiren Ernst ve Young Global ile Schwab Vakfı Türkiye'de de sosyal girişimcilik faaliyetlerini desteklemektedirler (Besler, 2010: 49). Sosyal girişimciler vakıflar, hükümetler, Birleşmiş Milletler, STK'lar gibi birçok yerden destek almaktadırlar.

3. Türkiye’den ve Dünya’dan Sosyal Girişimcilere Örnekler

3.1.Ashoka

70 ülkeden 3000’i aşan Ashoka üyesi, insan hakları, kalkınma, çevre, sağlık ve eğitim gibi çeşitli alanlarda çalışmaktadır (Guardian, 2014). 1980 yılında Bill Drayton tarafından Washington’da kurulmuştur. Şu anda yıllık bütçesi 30 milyon doları geçmektedir. Ortakları arasında McKinsey, Hill ve Knowlton, International Lawyers’ Project, Türkiye’de Mozaik Reklam ve The Marmara Otelleri vardır (Bayraktar, 2010: 45). Günümüzde dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimci ağı olarak kabul edilen Ashoka, acil toplumsal sorunlara etkin ve kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit ediyor, onları küresel bir destek ağında buluşturarak amaçlarını gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlıyor. Önde gelen Ashoka Birliği üyeleri arasında 2014 Nobel Barış Ödülü sahibi ve çocuk işçiliğine karşı hareket lideri Kailash Satyarthi, Vikipedi’nin kurucusu Jimmy Wales ve Adil Ticaret Belge sistemini başlatan Paul Rice gibi sosyal girişimciler bulunuyor. Dünyanın önde gelen uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) arasında sayılan Ashoka, son olarak 2013 yılında sivil toplum kuruluşlarını etki, inovasyon ve sürdürülebilirlik açısından değerlendiren The Global Journal tarafından dünyanın ilk 20 uluslararası STK’sından biri seçildi. Genç işsizliği ve inovasyon konularında online kurslar veren Ashoka Vakfı, 2010 yılı itibarıyla 2145 kişiye 73 ülkede sponsorluk yapmıştır (Ashoka, 2015).

3.2.J-PAL

Yoksulluk Eylem Laboratuvarı 2003’de Ekonomi Bölümü desteğiyle, profesörler Abhijit Banerjee, Esther Duflo ve Sendhil Mullainathan tarafından Massachusetts Teknoloji Enstitüsü İktisat Bölümü’nde (MIT) araştırma merkezi olarak kurulmuştur. Laboratuvarın kurulmasıyla bilimsel değerlendirme yöntemleri kullanılarak reel politika değişikliklerinin teşvik edilmesi ve iyi bir araştırma deposu haline gelmek hedeflenmiştir. Abdul Latif Jameel Poverty Action yoksullukla mücadelede kritik politika sorularını cevaplamak için ölçek değerlendirmeler kullanmayı ve araştırmacıları küresel bir ağ haline ge-

tirmeyi amaç edinmektedir (J-PAL, 2015). J-PAL misyonunun politikası bilimsel delillerle yoksulluğun nasıl azaltılabileceği bilgisini vermektedir. Başlıca üç ana çalışması şunlardır:

1. **İletken Titiz Etki Değerlendirmeleri:** Araştırmacıları test etmek ve yoksulluğu azaltmayı hedefleyen programların ve politikaların etkinliğini artırmak için randomize değerlendirmeler yapmak,
2. **Politik Çalışma:** Analiz ve araştırma sonuçlarını yayınlamak, politik ortaklıklar kurmak ve etkin programlar edinmek,
3. **Kapasite Oluşturma:** Eğitim kursları ve ortak araştırma projeleri ile kendi titiz değerlendirmelerini yürütmek için uzmanlığa sahip uygulayıcıları donatmak (J-PAL, 2015).

J-PAL Afrika, Avrupa, Latin Amerika, Kuzey Amerika, Güney Asya ve Güneydoğu Asya'da bağımsız bölgesel ofisler ile çalışmaktadır. Bu bölge ofisleri ve sektörler J-PAL iştirakleri ve üst yönetimden oluşan J-PAL kurulu ve üyeleri tarafından yönlendirilmektedir. İlgilendiği sektörler arasında tarım, eğitim, çevre ve enerji, finans, sağlık, çalışma piyasaları, siyasi ekonomi ve yönetim bulunmaktadır. Yoksulluğun azaltılabilmesi için politika derslerini kullanmanın yanısıra hükümetler, vakıflar, uluslararası kalkınma kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile çalışmaktadır. Ölçekler kullanarak değerlendirmeler yapmaktadır. Personel istihdam eden araştırma merkezleri vardır. Bu merkezlere ve çalışmalara; Yoksulluk Eylem Çalışması (IPA), Mikrofinans Merkezi, Uluslararası Kalkınma Mikro-Geliştirme Girişimi Merkezi, Etkili Global Eylem Merkezi ve Küçük İşletme Finans Merkezi'ni gösterebiliriz. Günümüzde çalışmaları 127 profesör ile 62 ayrı ülkede devam etmektedir. Yaklaşık 680 tamamlanmış değerlendirmesi mevcuttur ve bugüne kadar yaklaşık 203 milyon kişinin iştiraki başarılı olarak tespit edilmiştir (J-PAL, 2015).

3.3.Sogla

Sosyal Girişimci Genç Liderler Akademisi (SOGLA), Türkiye'de sosyal girişimciliği gençler arasında yaymayı ve sosyal değer üretmeyi hedefler. 2009 yılında Dünya Bankası tarafından Türkiye'nin Yaratıcı Kalkınma Fikirleri'nden biri olarak seçilmiştir. Gençlerin iş modellerini öğrenmelerine yardımcı olmakla birlikte, geleceğin sosyal girişimcilerinin gerçek projeler üretmelerini hedeflemektedir. Her yıl Türkiye'nin sosyal girişimciliğine odaklı

konferans düzenler, adayların toplanabileceği kamp programları oluşturur ve birkaç projeye birebir destek verir. Görsel ve yazılı kaynaklardan oluşan kütüphane hizmeti sunar. Sosyal girişimciliği üniversite öğrencileri ve genç profesyoneller arasında yayarak, gençlerin toplumsal değer üretebilecekleri fikirlerini gençler aracılığıyla ortaya çıkarmak, geliştirmek ve desteklemektir (Sosyal Girişimci Akademisi, 2015). Dört temel ilke etrafında çalışır; paylaşmak, ortaya çıkarmak, geliştirmek ve desteklemek. Her yıl, alanlarında uzman gönüllü gençler tarafından 4 farklı amaçla hazırlanan ve gençler aracılığıyla yürütülen benzersiz 7 temel etkinlik programı ile, sosyal fayda üreten sürdürülebilir sosyal değişim modellerinin hayata geçmesine katkı sağlamaktadır. Sürdürülebilir Sosyal Değişim'i sağlamak için fikirler, tanımlar, konseptler üretir. Kavramları paylaşılabilir hale getirir ve yenilik tasarlar. Tüm Türkiye'den, toplumsal fayda üretme amacını taşıyan fikirleri ve gençleri ortaya çıkarır, onları destekler. Düzenlenen kamp & eğitim programlarıyla, fikirleri geliştirir, sosyal fayda üreten sürdürülebilir iş modellerinin tasarlanmasına destek olur (Sosyal Girişimci Akademisi, 2015).

SOGLA'nın Amaçları:

- *“Sosyal iş modelleri ve sosyal girişimcilik kavramlarının bilinirliğini arttırmak,*
- *Geleceğin sosyal girişimcilerinin, ölçülebilir ve sosyal etki yaratan projeler üreterek deneyim edinmesini ve gelişmesini sağlamak,*
- *Üçüncü sektör kuruluşlarının ve özel sektör işletmelerinin genç odaklı, daha sosyal, daha dijital ve daha sürdürülebilir olmalarına destek olmak,*
- *SOGLA Öncüleri ile dijital-açık kaynak araçlar yardımıyla Anadolu'ya ulaşarak, yereldeki sosyal sorumlu gençlerin, kendi projelerini üretmesine ve kendi çevrelerinde sürdürülebilir sosyal değişim yaratmalarını sağlamak”* (Sosyal Girişimci Akademisi, 2015).

2012-2013 döneminde 23 şehirden ve 30 farklı üniversiteden 39 değişim öncüsü seçilmiştir, 2015-2016 döneminde 45 şehirden ve 73 farklı üniversiteden 210 genç SOGLA öncüleri programına başvurmuştur. Başvuran adayların eğitim durumunun %87 oranında lisans öğrencisi, %6 oranında lisans mezunu ve %5,7 oranında yüksek lisans öğrencisi olduğu gözlenmiştir.

SOGLA öncülerinden, kendi içsel motivasyonları ve kişisel inisiyatifleri ile değerli bir kavramı okullarında yaymak için savunuculuk ve liderlik yapmaları beklenmektedir (Sosyal Girişimci Araştırmaları, 2015).

3.4. Akut

1994 senesinde Bolkar Dağlarında kaybolan 2 üniversite öğrencisinin 14 gün arandığı ve sonuçsuz kalan arama çalışmalarının akabinde, dağları iyi bilen fakat arama kurtarma konusunda bilgileri sınırlı olan bir grup dağcı bir araya gelerek 1995 senesinde AKUT'u kurmuştur. Bu grup, aynı yıl AKUT ismi altında, Uludağ'da ilk kurtarma faaliyetini gerçekleştirmiştir. Dernek 14 Mart 1996 yılında "AKUT Arama Kurtarma Derneği" adıyla resmî kuruluşunu tamamlamıştır. Başlangıçta dağ ve diğer doğa sporcularına yönelik bir yardım derneği olarak faaliyet verse de 1999 Marmara depreminde olduğu gibi diğer birçok afet durumlarında da etkin olarak görev almıştır. 1998 senesinde, Adana-Ceyhan depreminde gösterdiği yararlılıklar nedeniyle, Bakanlar Kurulu kararıyla 19 Ocak 1999'da "Kamu Yararına Dernek" statüsü almıştır. AKUT, birçok sivil toplum örgütü ile kamu ve özel sektör kuruluşlarının arama kurtarmaya bakış açılarını, yaklaşımlarını değiştirerek yeni atılımların da öncüsü olmuştur. Yalnızca Türkiye'de değil yurt dışında da bilgi ve birikimini faydaya dönüştürmek ve insan hayatı kurtarmak için faaliyetlerde bulunmuştur (Akut, 2015). Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bulunan Arama Kurtarma Danışmanlık Grubu INSARAG'ın üyesi olan AKUT, tüm dünyada uluslararası standartlara uygun, arama kurtarma ekipleri içinde deprem konusunda en deneyimli ve bilgili ekiplerden biri haline gelmiştir. Bugün Türkiye genelinde 36 ekibi ve artan gönüllü sayısı ile sosyal sorumluluk ilkesi çerçevesinde çalışmalarına devam etmektedir. AKUT Çocuk Akademisi, AKUT Spor Kulübü, AKUT Kültür Sanat Kulübü, AKUT Kent Gönüllüleri, AKUT Öğrenci Toplulukları, AKUT Vakfı gibi yapılanmalarıyla, her yaş grubundan bireye ulaşmayı hedefleyen AKUT, %100 gönüllülük esasıyla işleyişine devam etmekte; bağışlar ve kurumlara verdiği eğitimlerle mali kaynak sağlamaktadır. AKUT, kurulduğu günden bugüne dek gerçekleşen 2049 operasyonda 2217 kişiyi ve 950 hayvanı kurtararak sağlık ekiplerine teslim etmiştir. AKUT'taki bütün faaliyetler Dernekler Kanunu kapsamında, gönüllük esasına göre yürütülmekte ve gönüllüler arasında öğrenci, ev hanımı, emekli, yönetici, memur gibi çok çeşitli meslek gruplarından insanlar yer almaktadır.

Mali desteğini, yapılan bağışlardan, çeşitli kamu, özel kurum ve kuruluşlarla ortak yürütülen projelerden, üye aidatlarından ve verilen eğitimlerden elde edilen gelirlerden sağlamaktadır (Akut, 2015).

3.5. Charity Water (Su Hayır Kurumu)

Scott Harrison 2 yıllığına gittiği Liberya gönüllü programı sırasında insanların temiz suya erişimlerinin sınırlı olduğunu görmüş, bu durumdan etkilenmiş ve kâr amacı gütmeyen Charity: Water'ı kurmuştur. 2006 yılında kurulan kurum yaklaşık 14 bin projeye destek vermiş ve 22 ülkede yaklaşık 5 milyon insana fayda sağlamıştır. Kurumun merkezi Nev York'ta olmakla birlikte Kolorado, Oregon, Vermont, Vaşington, Kambodya ve Etopya'da şubeleri bulunmaktadır. 2011 yılının ilk çeyreğinde %100'den fazla büyüme göstermiş olmakla birlikte en başarılı sosyal girişimcilerden biri olarak kabul edilmektedir. Kurum, bağışlarını arttırmak için internet yoluyla, galalarla ve çeşitli farklı etkinliklerle insanlara ulaşmaktadır. Toplanan bağışlarla su ihtiyacı olan bölgelerde kuyular açılmaktadır. 2014 yılında yaklaşık 43 milyon dolar toplanmış, toplanan bağışın 28 milyonu suya ve 15 milyon doları projelerin gerçekleştirilmesi için 3900 ayrı çalışmada kullanılmıştır. Projeler 20 tam zamanlı çalışan, 10 stajyer ve 800 gönüllü ile Etiyopya, Ruanda, Nijer, Uganda, Bangladeş, Mali, Mozambik, Nepal, Kenya, Hindistan ve Malavi gibi ülkelerde devam etmektedir (Charitywater, 2015).

4. Sosyal Girişimciliğin İstihdama Etkisi

4.1. İstihdam ve İstihdam Politikaları

İşgücü piyasalarının önemli göstergelerinden diğeri olan istihdam, dar anlamda, emek faktörünün üretim sürecine dahil edilmesi iken; geniş anlamda, tüm üretim faktörlerinin üretim sürecine katılması anlamına gelmektedir. Çalışanlar açısından, herhangi bir işte ücret, maaş vb. karşılığı işgücünün o işverenin işine tahsis edilmesi, işverenler açısından ise bir bedel karşılığı çalışana çalışma imkânı sağlanması istihdam olgusuna işaret etmektedir. Kısaca, istihdam ve işsizlik, aynı gerçeğin iki farklı fakat birbirini tamamlayan ayrılmaz parçalarıdır. Hangisi ele alınırsa alınsın, diğlerinden bahsedilmeden istihdam politikalarının incelenmesi ve sonuçlandırılması mümkün değildir.

İstihdam, uygulanan politikalar sonucu ulaşılmak istenen hedefi, işsizlik ise kaçınılmak istenen tarafı oluşturmaktadır (Besler, 2010: 82).

Pasif istihdam politikaları, istihdamı koruyan klasik sosyal politika yöntemleridir;

- İşveren sigorta primlerinin bir kısmının hazineden ödenmesi,
- Ücret garanti fonu ödemeleri ve
- Kısa çalışma ödemeleri gibi

Kısacası istihdamın devlet tarafından sübvansede edilmesine yönelik her iş ve işlem denilebilir. Aktif istihdam politikaları, işsizlere yalnızca gelir desteği sağlamak yerine onların çalışma hayatına dönüşlerini de kolaylaştırmaktır. Aktif istihdam politikalarının bir diğer özelliği ise genellikle işsizlikten en fazla etkilenen gruplara ve bölgelere yönelik olmasıdır. Öncelikli hedef kitlesi ise; uzun dönemli, genç, kadın, göçmen ve engelli işsizler gibi emek piyasasında iş bulma şansları oldukça zayıf olan gruplardır (Besler, 2010: 56). Aktif istihdam politikalarını temel olarak aşağıdaki başlıklar halinde sıralayabiliriz;

- Eğitim programları,
- İstihdam teşvikleri,
- İstihdam desteği,
- Doğrudan iş yaratma ve
- İş bulma yardımı (Besler, 2010: 57).

Elbette günümüzde uygulanan işbaşı eğitim programları ve toplum yararına çalışma programlarını da eklemek mümkün olacaktır.

4.2. İstihdam Açısından Sosyal Girişimcilik

Sosyal girişimlerde genelde hizmetin içeriği hayır yapmak olduğundan gönüllü işgücünün katkısı önem arz etmektedir. Örneğin ABD'de 2001 yılında bu tür faaliyetlerde çalışan gönüllülerin 83,9 milyon kişi olduğu ve bunların destekledikleri kuruluşlara haftada ortalama 4 saat civarında katkı sağladıkları belirlenmiştir. İnsanları gönüllü olmaya iten faktörler; katkıda bulunma, bağlanma, yararlı olma ihtiyaçlarıdır. Sosyal girişimlerin izledikleri pasif ve aktif istihdam politikalarında; pasif yöntemde ihtiyaç içindeki birey ve ailelere para ve/veya mal yardımında bulunularak sorunlarının çözülmesi veya şiddetinin azaltılması amaçlanırken, aktif yöntemde gelir yetersizliğinin kökenine yönelik faaliyetler söz konusudur (Besler, 2010: 58).

Sosyal Girişimler işsizliği bir toplumsal sorun olarak görürler. İşsizlik sorunu, yalnızca işsizlerin, işletmelerin ve devletin sorunu değildir. Sosyal girişimler, özellikle uzun dönemli işsizliğin azaltılması için 2 temel faaliyette bulunurlar. Birincisi, kişilerin ulaşabilecekleri iş imkânlarının oluşturulması. İkincisi, kişileri çalıştıkları işlerde tutacak destek ortamını oluşturmak, insanların işlerini korumaları için destek ve eğitim verilmesidir. İstihdamı arttırmaya, işsizliği azaltmaya odaklanmış ve sonuçları kısa vadede hemen gözlenebilen sosyal girişim faaliyetleri doğrudan etkilerdir (Besler, 2010: 58). Organizasyon, yardım, dağıtım vb. işlerde kullanılacak işgücü maliyetini karşılamak sosyal girişimlerin doğrudan işçi istihdamı ile ilgilidir. Dolaylı etkiler; genellikle istihdam artışının temel hedef olarak alınmadığı ve/veya istihdam üzerindeki etkilerinin daha uzun vadede gözlenebildiği sosyal girişim faaliyetleriyle ilgilidir. Sosyal girişimler dezavantajlı grupların istihdamını sadece onların doğrudan istihdam ederek veya kendilerini kurmalarını yardımcı olarak etkilemezler. Bu bağlamda sosyal girişimlerin bazı faaliyetleri istihdamı daha uzun vadede etkileyecek dolaylı etkilerdir. Dolaylı etkileri üç başlık altında toplamak mümkündür;

1. Sosyal girişimlerin dezavantajlı gruplara yönelik eğitim programlarının etkileri,
2. Sosyal girişimlerin sağlık ve konut hizmetlerinin emek piyasalarına etkileri,
3. Sosyal girişimlerin işgücüne katılımı kolaylaştıran hizmetlerinin etkileridir (Besler, 2010: 59).

Sosyal girişimlerde istihdam oluşturma metotlarından biri “korunmalı istihdam” dır.

Bu tür istihdamın özneleri genellikle engelliler ve kendi çabaları ile iş bulmaları zor olan gruplardır. Bu kişilerin doğrudan istihdam edilmeleri hem günlük yaşamla ilgili hem de işle ilgili becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır (Besler, 2010: 63). Bu istihdam modeline örnek vermek gerekirse aşağıdakileri sıralayabiliriz;

1. Pioner Human Services: ABD’de 1963 yılında kurulan Pioneer şirketi akıl hastaları, kimyasal bağımlılar ve suç geçmişi bulunanlar başta olmak

üzere diğer dezavantajlı gruplara iş imkânı sağlayan kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.

2. Pride Industries: Kaliforniya'da 1966 yılında bir grup engelli çocuğun ebeveyni tarafından, engellileri eğitmek ve ticari şirketlere taşeronluk hizmeti sağlamak amacıyla kurulmuştur. Şirketler grubu olarak 7 firma ile 2.700 kişiyi istihdam etmektedirler.
3. Peak Performers: Oregon Teksas'ta şubeleri olan bu şirket genelde işçilerine asgari ücretin altında gelir sağlayan korumalı işyerlerinin tersine aileyi rahatlıkla geçindirebilecekleri ücretler vermektedir. 2006 yılı itibari ile %78'i engelli 265 kişiye iş imkânı sunmuştur.
4. Brac: Bangladeş'e özellikle Hindistan'dan göç etmiş yoksullara yönelik mikro finansman, kendi işini kurma ve bu amaçla kurulan şirketlerde yoksulları istihdam etmeyi amaçlamaktadır. 100.000 kişiye iş sağlamaktadır (Besler, 2010: 64).

SONUÇ

Sosyal girişimcilik, girişimcilik ekosisteminin önemli bir parçasıdır. Sosyal iş modelleri ve sosyal girişimler toplumda sürdürülebilir gelişimi ve kalkınmayı sağlayan ve giderek gelişen alanlardır. Sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar kâr amacı güden işletmeler tarafından karşılanabileceği gibi kâr amacı gütmeyen işletmeler tarafından da karşılanabilmektedir. Özellikle okullar, çeşmeler, ibadet yerleri, vakıflar ve dernekler bu amaçları karşılamak için kurulmuşlardır. İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda özellikle Almanya'da kâr amacı gütmeyen kuruluşların sayılarında artışlar gözlenmiştir. Bu artış günümüze kadar sürmüştür ve sadece batı dünyasını değil tüm dünyayı etkisi haline almıştır. Kuruluşlar faaliyet alanlarına göre değerlendirildiğinde, sosyal hizmetler ön planda yer almaktadır. Son yıllarda Fransa sosyal girişimcilik alanında Almanya'nın gerisinde kalmıştır. Kadın ve erkek oranlarına bakıldığında kadınlar daha çok sağlık ve hizmet alanında gönüllü olurken erkekler daha çok spor faaliyetlerinde ön plandadır. Üçüncü sektör olarak algılanan sosyal girişimcilikte Amerika üst sıralarda yer alırken, ülkeyi Japonya ve daha sonrasında Almanya izlemektedir.

Dünyada hızla gelişmekte olan sosyal girişimcilik alanının yansımalarını örnekler ve ülkeler üzerinden incelediğimizde temel amacın kâr gütmek olmadığını görmekteyiz. Güzel örneklerle imza atan girişimciler istihdamı

doğru ya da dolaylı yollardan olumlu yönde etkilemektedirler. Bulunulan bölgede ki sosyal değerlerin birleşiminden ortaya çıkan sosyal sorumluluk projeleri, işsizliğin azalması yönünde pasif ve aktif istihdam politikalarına önemli katkıda bulunmaktadır. Amerika'nın önderliğinde olduğu alana ait önemli örneklere Avrupa'da da rastlamaktayız ve Türkiye'de bu alanda hızla ilerleme kaydeden ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal girişimciliğin gelişmesi toplumsal kalkınmanın yapı taşıdır. Sadece üretim elementlerini biraraya getirmek olmayan sosyal girişimcilik, toplum bireyleri arasında da bir dayanışma oluşmasına yardımcı olur. Dernekler, vakıflar, öğrenci ve aile birlikleri, sivil toplum kuruluşları gibi organizasyonlar sosyal girişimciler tarafından kurulmuştur ve insanlık varoldukça farklı sosyal girişimcilik örnekleri topluma kazandırılacaktır. Microfinance ile ilgili birçok çalışma ve kitap yazıldı, özellikle başarılı örneklerin üzerinde duruldu ama toplumsal etkileri daha yeni yeni araştırılmaya başlanmıştır. Üzerinde durulan çalışmalar sosyal girişimciliği sadece pembeleştiriyor, aynı zamanda eleştirel gözle de bakıyor. Bir kurumun bütün müşterileriyle olan ilişkisi ayrıntılı bir biçimde analiz edilip, etkilerine bakılıyor. Tabi burada bilgiye erişebilmek çok önemlidir.

KAYNAKÇA

- AB Komisyonu (2014). http://ec.europa.eu/internal_market/investment/social_investment_funds/index_en.ht, erişim 30.03.2014.
- Akdemir, A. (2009). VI. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildirgeler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 23-25 Ekim.
- Akkaş, H. H. (2009). VI. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildirgeler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 23-25 Ekim.
- Aşkın A., Nehir S. Ve Vural S. Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 55-72.
- Bayraktar, S. (2011), Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikasının İstihdam Yaratmada Rolü ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul.
- Besler, S. (Ed), Sarıkaya M, Biçerli M.K, Özdemir B.K, Kara F.Z, Özdemir A.A, Güler B.K, Aksöz E.O (2010), *Sosyal Girişimcilik*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Forbes, <http://www.forbes.com/sites/helencoster/2011/11/30/forbes-list-of-the-top-30-social-entrepreneurs/>, erişim 15.11.17.

- Kirtiş, K. (2009), VI. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildirgeler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 23-25 Ekim.
- Özdevecioğlu, M. (2009), "Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve", Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi.
- Sosyal Girişimci Akademisi (2015), "Sosyal Girişimcilik Nedir?" <http://www.sogla.org/sosyal-giri351imcilik-nedir.html>, erişim 26.03.2014.
- Sosyal Girişimcilik Araştırmaları, <http://www.sogla.org/sogla-akademi-2014.html>, erişim 16.10.2017
- Stk Akademisi, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=573:sosyal-girisimcilik-nedir&catid=49:akademik&Itemid=113, erişim 30.03.2014.
- The Guardian (2014), Q&A; the evolution of social entrepreneurship funds in the EU, <http://www.theguardian.com/sustainable-business/evolution-social-entrepreneurship-funds-eu-q-a>, erişim 30.03.2014.
- http://ec.europa.eu/growth/single-market/smact/index_en.htm, erişim 01.10.15.
- <https://www.ashoka.org/>, erişim 30.09.15.
- <http://www.povertyactionlab.org/about-j-pal>, erişim 30.10.15.
- <http://www.akut.org.tr/tarihce>, erişim 30.08.15
- <https://data.oecd.org/unemp/unemployment>, erişim 10.11.15.
- <https://www.charitywater.org/about/mission.php>, erişim 20.12.15.